

УДК 821.161.2.-3.09

DOI 10.31494/2412-933X-2018-1-6-140-149

Colour code of Natalka Nikulina's poetry

Кольоровий код поезії Наталки Нікуліної

Lyudmyla Kulakevych,
Candidate of Philological
Sciences, Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0002-2405-8894>

leda4a@gmail.com

Ukrainian State University of
Chemical Technology
✉ 8 Gagaryna Avenue,
Dnipro 49005

Людмила Кулакевич,
кандидат філологічних наук,
доцент

ДВНЗ "Український державний
хіміко-технологічний університет"
✉ м. Дніпро, просп. Гагаріна, 8,
49005

Original manuscript received September 07, 2018

Revised manuscript accepted October 17, 2018

ABSTRACT

The study results of Natalka Nikulina's poetry are presented in the article. It is determined that the colour is a part of imagery system which forms the poetic model of the world, marking the seasons, gender, intellect and her lyrical heroine's state of mind. The coloured centre of the poetess' lyrics is the triad: white/red/black. The colours in N. Nikulina's poems both explicit and implicit are presented.

Analysis of the associative potential of white colour in the poems of a Dnieper poetess shows that for her lyrical heroine this colour is the symbol of purity/sinlessness, sincerity, perfection of the world.

Red colour is mostly reinterpreted by the through, conceptually loaded images of the guelder rose and fire. It is a guelder rose image that often triggers the intensified reflexion on the heroine's own existence and the destiny of the whole Ukraine as well, being a specific marker and a sacred code. The high semiotic status of guelder rose image is highlighted as early as the titles of the poetry collections and poems.

The images of the guelder rose, guelder rose berries and fire, as the equivalents of the red colour, extrapolate to the inner world of the lyrical heroine, revealing her social and spiritual activity, genetic rejection of vital stillness: she passionately loves a man, she insanely loves Ukraine and detests its enemies. The heroine's temperament, her thirst for the fullness of life, her awareness of the struggle as an immanent human condition are manifested through the system of metaphors with semantics of fire, and combustion is interpreted as a true human trait. We have every reason to assert that the dominance of the red colour and its imagery associations in the Ukrainian mentality (like a guelder rose, fire, poppy) present the very essence of N. Nikulina's lyrical heroine.

Black colour in N. Nikulina's poetry is a visual emotional marker of lyrical heroine's melancholy/depression. The microimages of mud and light absence create a picture of society as spiritually empty, aggressive from envy, indifferent to other people's grief and pain. The depressive mood in N. Nikulina's poetry is undoubtedly

predetermined by her scientific and creative underestimation and non-popularity both in Soviet era and in the times of Ukraine's independence.

In N.Nikulina's poetry, traditional Ukrainian colours combined with various images that enhance colour code, transmit the wide range of meanings. Colour aesthetics in the Dnieper poetess' work is predetermined not only by national stereotypes, but also by its archetypal sensation. Accordingly, coloured triad transmits emotional and psychological and philosophical features of the lyrical heroine and, to some extent, the poetess herself.

Keywords: colour symbolism, red, white, black, guelder rose, fire.

Поетичний здобуток Наталки Нікуліної і досі залишається поза науковими інтересами літературознавців. Маємо хіба що невеличкі спогади про поетесу, написані її друзями і знайомими (Нікуліна, 2000: 161–207). Вивчення творчості дніпровської поетеси дасть можливість створити більш цілісну картину культурного розвитку Придніпров'я другої половини ХХ ст. Метою розвідки є особливості використання кольорових образів у поезії Наталки Нікуліної.

Колір є важливою складовою поетики художнього твору. І митці, і науковці сходяться на тому, що колір – не “*tabula rasa*”, він завжди символічно навантажений, візуалізуючи енергію, емоції, почуття, є їх інформаційно-енергетичним еквівалентом. М.Новикова, аналізуючи українські замовляння, небезпідставно зауважила, що “і колір, і число – явища нібито не культурні, а природні (особливо колір). Вони немов не залежать від людського світобачення, від історичних епох і національних культур. Постає ілюзія, ніби ті самі кольори за всіх часів та у всіх народів “прочитуються” однаково” (Новикова, 1993: 263). Очевидним є той факт, що один і той же колір викликає приблизно однакові реакції в людей, що належать до різних культур, епох. Так, у різних куточках планети червоний колір сприймається насамперед як попередження про небезпеку (що й лягло в основу різних попереджувальних знаків: в усіх країнах світу червоне світло – заборона на рух). Вважаємо, це пов'язано з тим, у природі червоний колір дуже часто є ознакою отруйності (комашка сонечко, жаби, рибки червоного кольору), є каталізатором роздратування й агресії як серед тварин, так і серед людей, що можна потрактувати як підготовку організму до захисту від можливої небезпеки, про яку попереджає колір об'єкта. Кольоровий канон як специфічна семіотична система сформувався на первісних людських враженнях й асоціаціях і зберігається попри одвічні міграційні та культурні процеси, оскільки зафіксований в архетипній формі на генетичному рівні. Отож небезпідставно О. Лосев зазначав, що сприйняття кольору пов'язане із психікою людини: “Ніхто, ніколи не сприймає колір без цих і подібних вражень <...> червоний колір викликає збудження, саме він, а не ми самі. Збудженість – його об'єктивна якість” (Лосев, 1994: 50). Інтерпретуючи колір у поезії Н. Нікуліної, будемо брати до уваги не лише його культурне наповнення, але емоційно-психологічне сприйняття.

У поезії Н. Нікуліної колір входить у систему образів, які утворюють її модель світу, маркуючи пори року, душевний стан ліричної героїні. Кольоровим центром її лірики є триада білий / червоний / чорний, що виразно відчув художник С.Я. Ковика-Алієв, дизайнер палітурки посмертно виданої збірки “Знамення калини”: чорно-червоний кетяг калини на білому фоні. Однак це було не художньою знахідкою оформлювача, а візуалізацією концептуально значущого для дніпровської поетеси образу, оприявленого в її поезії “Калина на білому”: “О, як на білім палає калина... / Серед змарнілого, чорного листа” (Нікуліна, 1993: 9).

Кольори білий / червоний / чорний мали сакральне значення в житті українців, про що свідчать хатні прикраси (кераміка, настінні розписи), вишивані рушники і сорочки (згадаймо хоч би й “Два кольори” Д. Павличка, “Пісню про рушник” А. Малишка). Поезія Н. Нікуліної є словесним інваріантом рушника, який у свідомості українців є символом життєвого шляху людини. Українську традицію вишивати рушники лірична героїня осмислює в поезії “І вишивались рушники”: “В усі часи, ба, навіть і найтяжчі, / розцвічувався рушник / важкою кров’ю серця, / черленим світлом мрій, / і чорний пагін туги / все ж не прохромлював / Бруньок надії” (Нікуліна, 2000: 10–11). Кольори оприявлено опосередковано: білий – полотняне тло, “як сіль цурка”, чорний – “солоний ґрунт”, червоний – “солоня кров”. Вони утворюють на рушнику / в житті органічне ціле завдяки своїй внутрішній характеристиці, уособленій мікрообразом солі. Сіль – природний мінерал, що в невеликій кількості додає смаку страві, однак його надмір може зіпсувати останню. У свідомості українців сіль асоціюється із нещастями (“насолити комусь” – наробити прикрощів; “з’їсти пуд солі з кимось” – спільно пережити негаразди і таким чином досконалим пізнати людину). Та, з іншого боку, сіль – символічний еквівалент поняття суті, а фразеологізм “сіль землі” означає найважливішу частину суспільства, його найвидатніших представників. В аспекті міфологічного мислення кольорову палітру поезії Н. Нікуліної можна декодувати як безкінечність світу, його чистоту / безгрішність / довершеність (білий), любов / біль / смерть (червоний / чорний). Характер дії – “розцвічувався” – викликає асоціації білого кольору як безбарвного / беземоційного, який стає прекрасним саме через увиразнення червоним і чорним (переживанням межових ситуацій і діаметрально протилежних емоцій: щастя – горе, любов – ненависть, емоційна наснаженість – депресія тощо). Тобто за поетичною версією Н. Нікуліної, повнота і цілісність життя українців – сіль буття – полягає в переживанні всього спектру емоцій. З іншого боку прагнення українців вишивати рушники навіть у складні часи лірична героїня потрактовує як нестримне життєлюбство і генетичне прагнення краси навколо себе.

Аналіз асоціативного потенціалу білого кольору у віршах дніпровської поетеси свідчить, що цей колір є для її ліричної героїні насамперед символом чистоти / безгрішності і щирості (“А це не просто

хати чистота – / Це білість душ простих, життю відкритих” (Нікуліна, 1990: 97)), довершеності світу (“Піддався вітер весняному чару, / Він здивував усенький білий світ: / Вишневий цвіт заніс на білу хмару, / І забілів на хмарі білий цвіт” (“Білим по білому шите”)) (Нікуліна, 2000: 29). У поезії “Ти, може, й не помітиш цих заграє” білий колір вишневого цвіту символізує чистоту нерозділеної пізньої любові, що, мов вишня, “осінньої пори й для себе несподівано розквітла” (Нікуліна, 2000: 106). Безперечно, білий колір представлено у віршах Н. Нікуліної і як візуальна ознака (“цвіт терновий”; “біла прохолодь конвалій”; “білі лелеки”; “білокрилі коні / легенд високих”; “напухнула білого безу зима”; “чи пашили морози розкішним білявим бузком”; “з-під хустки, мов з-під білого крила”; “дні такі білолиці” (Нікуліна, 2000).

Німецький психолог Г. Браем стверджував, якщо помістити людину в інтер’єр певного кольору, то можна вплинути на її душевний стан, змінити його (Браем, 2009). Переконані, що колористика української культури зумовлена давністю і складною архітектурою інтелекту її представників, тому в оздобленні речей українці керувалися не лише естетикою кольору, але й його енергетичним впливом. Обираючи колір для побутових речей, наші предки прагнули як передати свої почуття й емоції, так і створити певний енергетичний простір. Так, білування хати ззовні і всередині (про що неодноразово зауважує лірична героїня Н. Нікуліної: “Хати у білих льолях – білі” (Нікуліна, 1993: 8); “у білому садочку біла хата” (Нікуліна, 2000: 29)), вибілювання полотна для рушників та сорочок можна потрактовувати як намагання створити енергетичний простір, у якому можна звільнитися від негативу життєвих турбот і неприємностей, здобути спокій та умиротворення (очевидно, таким архетипним сприйняттям кольору зумовлений і вибір білого прапора як знаку відмови від фізичного спротиву). Така енергетика білого кольору може бути ключем до розуміння поезії “Оглянулась – і смуток забілів” – надмір білого (снігу), відсутність яскравих плям у зимовому пейзажі спричинили емоційну стагнацію ліричної героїні: “Оглянулась – і смуток забілів / Снігами білими на молодій калині / І в думі серця, вже такої полинній, / Лягла печаль осніжених полів. / Оглянулась – і смуток забілів (Нікуліна, 2000: 74).

Спіраючись на здобутки різних галузей знань про людину, Г. Браем стверджує, що є тісний зв’язок між характером людини, її психічним станом і кольорами, які вона обирає. У кольорі оприявнюються не тільки духовні, але й фізичні характеристики людини (Браем, 2009). Кольори, яким людина надає перевагу є ключем до розуміння її внутрішнього світу. Маємо всі підстави стверджувати, що ключовим для розуміння поезії Н. Нікуліної є червоний колір, репрезентований як цілою палітрою лексичних еквівалентів (“це вишня червінем горить”; “над урвищами мальви багрянють”; “палахкочуть ягоди криваві”; “листопада багрянний рукав”; “зоря, ніби кров, пурпурова”; любов “кривавими слізьми з розпуки плаче”), так і імпліцитно, через згадування об’єкта, колір якого закріпився в українській культурі та

побути як традиційний (наприклад: “цвістимуть маки на мечях двосічних”; “немов чаклунський знак, світився мак”; “крові сиплються коралі”; воля “диким маком” на руїнах сходить; “Бо степ віднині не цвіте / тим маковим козацьким цвітом”).

У поезії Н. Нікуліної червоний колір найчастіше реіфікований наскрізними концептуально навантаженими образами калини і вогню (“як зійде сонце кольору калини” (Нікуліна, 1990: 7); “Якою ти будеш востаннє: / у гордих коралях калини?” (Нікуліна, 1990: 20); “Горить калина поруч. Не згоряє”; “І світиться калина самоцвітом” (Нікуліна, 1993: 10)). Саме калина найчастіше є спусковим механізмом рефлексування ліричної героїні як про власне буття (“В калиновім гроні прочитую долю, / гордливу, вродливу й сумну” (Нікуліна, 2000: 26)), так і буття всієї України, їх сакральним кодом, маркером: “Криничне тяжіння / і віть обважніла калини – / у Всесвіті цілім / мені – / незабутні приміти” (Нікуліна, 2000: 34). Високий семіотичний статус образу калини анонсовано насамперед назвами збірок (“Червоний кетяг”, “Знамення калини”), поезій (“Калина на білому”, “Хліб і калина при свічці” (цикл “Натюрморти”), “Калині”, “Остання калина”, “Співа в вічу калиновий вогонь”, “Засніжилася калинонька”, “Ніч калиною”, “Знамення калини”, “Калинонько, доленько”, “Калині з батькової могили...”), поеми (“Рожденна калиною”).

В українській міфології калина – репрезентант “світового дерева” (Новикова, 1993: 238), “символ вогню, символ Сонця” (Войтович, 2002: 433) та найчастіше – “символ духовного життя жінки” (Войтович, 2002: 433). Вибір рослини, на нашу думку, зумовлений її природним циклом, подібним до людського: народження / відродження навесні – цвітіння – плодоносіння – осіннє вмирання – зимовий спокій / сон / небуття. Зовнішня краса рослини/жінки часто є причиною всіх її нещастя, що найбільш яскраво оприявлено народною піснею “При долині куш калини похилився до води”. Ягоди калини поєднують у собі зовнішню красу, привабливість (в українській культурі червоний колір традиційно символізує красу) і специфічний, непростий смак, ексклюзивність якого може оцінити далеко не кожна людина. Прикметно, що найповніше смак калини розкривається тільки після того, як по ній вдарять морози: “в морозяну лютя / калинові грона солодші стають” (Нікуліна, 2000: 25) – це сугестує думку ліричної героїні Н. Нікуліної про те, що найповніше людина розкривається якщо зазнає і щастя, і горя, а солодкий смак життя глибший, якщо відтінений терпким / гірким / кислим – неможливістю / втратою / розчаруванням. Істинне буття “і терпке, і болюче”, “тернове буття, і калинове” (Нікуліна, 2000: 8). Очевидно, це і дало підстави Н. Старюк, Т. Ковальчук стверджувати, що в творах дніпровської поетеси “<...> образи калинових спалахів зринають тут лише у межових ситуаціях, під час проривів до трансцендентних таємниць буття, урочого поставання перед Горішнім поглядом. Калина тут – те первісне осердя світу, де яріє “кров землі” (Старюк, 2000: 173).

У поезії Н. Нікуліної послідовно прослідковується чіткий взаємозв'язок червоного кольору й образів калини та вогню, що корелюють один з одним як інваріанти символу енергії, яку все живе отримує від рідної землі: "Палахочуть ягоди криваві, / Таїною вічною горять. / Чи вогонь, який не знає стриму, / В кетяги тугі земля жене" (Нікуліна, 2000: 30). В ідейно споріднених поезіях "Остання калина", "Співа в вічу калиновий вогонь", "Знамення калини" образи калини, калинових ягід і вогню як еквіваленти червоного кольору екстраполуються на внутрішній світ ліричної героїні, виявляючи її соціальну і духовну активність, неприйняття життєвої знерухомленості, вона пристрасно кохає чоловіка, безумно любить Україну і шалено ненавидить її ворогів. Темпераментність героїні, її жага повноти життя, усвідомлення нею боротьби як іманентного людського стану виявляються через систему метафор із семантикою вогню, а горіння інтерпретується як питомо людська риса ("Горіння – не згорання" (Нікуліна, 2000: 24)). Через зорові, дотикові мікрообрази із семантикою енергії, лексичні еквіваленти (горіння / спалах / вогонь / полум'я / "хвиля вогняна" (Нікуліна, 2000: 108) / згорання від любові; "сонце кольору калини" (Нікуліна, 1990: 7), "калиновий вогонь", "ягоди багрянні", "горить в душі / Вкраїною запалена калина", "племінка багрянні", "палюча грань" (Нікуліна, 2000: 24); "черлена іскрінь", "калинова відвага горінь", "калинове серце над світом горить" (Нікуліна, 2000: 25); небо – "жахке і палахке" (Нікуліна, 2000: 12)) транслюється потужна внутрішня сила, готовність до серйозних випробувань як єдино можливий спосіб існування ліричної героїні та й самої поетеси у світі: "Я їй кажу: "Живім, калино, / Палаймо в радості й біді. / І до останньої хвилини / Горіти нам, а вже тоді..." (Нікуліна, 1993: 4). Образи калини і вогню як репрезентанти життєвої активності доповнюються мікрообразом живого слова, якому "яріть, яріть, палати у крові, / як сонячний лозі" (Нікуліна, 2000: 24). Думка про те, що складні життєві обставини викристалізують сутність людини є наскрізною для поетичної творчості Н. Нікуліної: "Від дощів і вітрів на деревах міцніє кора. / Білий камінь і той від морозу ще більше біліє, / А от цвіт не згрубіє, скільки буре не грай: / Цвіт загинути може, але ніжність вціліє" (Нікуліна, 1993: 12).

У культурах різних народів червоний колір вважається чоловічим й асоціюється із мужністю, життєвою активністю, оптимізмом і відвагою (Браєм, 2009: 153). Однак поезія Н. Нікуліної засвідчує, що кольоровідчуття людини не обов'язково визначається статтю. Зокрема В. Сіренко, який знав поетесу особисто, зауважив: "Дивишся, буває, перед тобою тиха, сором'язлива, беззахисна жінка, а почитаєш її вірші, і на подив, постає мужній заглиблений мислитель, слово якого не лише гріє, а й кличе його до життя" (Сіренко, 2000: 199).

Як переконують сучасні психологи, у дозованій кількості червоний колір є гарним засобом виходу із депресивних станів. Зокрема Г. Браєм зазначає, що у спеціальних клініках меланхоліків у стані депресії, із суїцидальними настроями поселяють у "червоних" кімнатах: зі шпалерами, килимами й освітленням відповідного кольору (Браєм, 2009: 145). Вітальність червоного кольору внутрішньо відчуває і лірична

героїня Н. Нікуліної, для якої споглядання / малювання червоної калини постає для таким собі терапевтичним прийомом, який дозволяє відволіктися від смутку. Очевидно, про це знали й давні українці, тому висаджували на подвір'ї калиновий кущ, мальви, маки, декорували червоними елементами різні речі (але ніколи не робили їх повністю червоними!). Традиційність такого "лікування" душі серед українців засвідчено слова майстрині петриківського розпису Марії Кравець ("Як найде щось на мене – тільки калину малюю"), які стали епіграфом до двох поезій Н. Нікуліної: "Що то було: наслання чи дання?" (спомин "Житом перейти") (Нікуліна, 1990: 99), "Та що це я, немов колись Марія" (Нікуліна, 2000: 11).

У поезиці Наталки Нікуліної чорний колір представлений насамперед як природна барва осені: "Осінь: чорне на золотому – / розгалужені бронхи дерев / у легенях природи. / І на чорному золоте – / На чорноземлі – листя – парчею"; "всохлий соняшник чорноногий" (Нікуліна, 1990: 27). У поезії "Чорне й біле. Вірменія. Грудень 88-го" (зб. "Житом перейти") чорний колір використано як традиційний маркер печалі / туги / горя і смерті "Хтось у чорнім стоїть – невігойна печаль, / під чорнілими хмарами чорний день зустріча" (Нікуліна, 1990: 50). Чорний колір часто увиразнюється червоним: "тужать / червоно-чорні крила рушників" (Нікуліна, 1990: 16); "Крізь чорне – корінчик червоний – / Тонке волоконце болю. / (Червоною ниткою болю / Чи можна вишити долю?)" (Нікуліна, 1990: 97); "Ворог дарує мені троянди / чорно-червоні. / Що то за знак?" (Нікуліна, 2000: 77). Маркування болісних відчуттів чорно-червоними кольорами, на нашу думку, зумовлене архетипним сприйняттям барви, адже червоний колір є ознакою крові, яка з'являється внаслідок розривання тканин тіла, а це неминуче пов'язано із фізичним болем і смертю.

Та все ж найчастіше в поетичному живописі Н. Нікуліної чорний колір є візуальним маркером емоційної стагнації ліричної героїні. Такі настрої особливо відчутні в її посмертній збірці "Знамення калини". Загострене бачення суспільства як духовної порожнечі, байдужості до чужого горя і болю, оприявнених через мікрообрази із семантикою бруду, страху, відсутності світла ("кіптяви темний страх", "липка, темна хула", "чорна чорнота" (Нікуліна, 2000: 14–15), зіставлення долі України і власної, усвідомлення того, що наслідують долю своєї землі ("І побивалась, і пручалась... Враз / я зрозуміла істину відчайну: / та чом же доля в мене буде інша, ніж у сплюндрованої віщої землі?" (Нікуліна, 2000: 19)), породжують депресивну реакцію її ліричної героїні, приреченість і навіть суїцидальні настрої: "Не вийду з кола і не розірву / Людьми мені вготованого пекла" (Нікуліна, 2000: 20). Песимістичні настрої ліричної героїні особливо яскраво уречевлено в поезії циклу "Відлуння одного вірша" (зб. "Знамення калини") через мікрообрази "чорнобильської чорної біди", "чорнобильської писанки чорної" (Нікуліна, 2000: 19). В українській культурі яйце уособлює зародження життя, є символом всесвіту, а природний білий колір шкаралуші, гладенька поверхня яйця спонукали до

появи унікального українського декоративно-прикладного мистецтва – писанкарства, яке в символічному сенсі можна трактувати як ментальну віру українців у можливість людини самій обирати барви і створювати візерунок свого життя (адже такий ідеї підпорядковано й вишивання рушників серед українок!). Однак через чорнобильський вибух дівчинка позбавлена цього вибору, вона не має майбутнього, що акцентовано додатковою характеристикою її писанки – “неначе погасле сонце” (Нікуліна, 2000: 19).

Депресія є емоційною домінантою психологічного стану ліричної героїні і наступної в збірці “Знамення калини” поезії “Чорна зима”, що репрезентовано образом вивернутого світу, як негативної плівки: “платками чорними – сніг”, у хатах “віконця зачорнені – все в негативі” “в чорних снігах”, “білим привидям той ворон зліта” (Нікуліна, 2000: 19). У творі є відсилання до прецедентного тексту – поетичної творчості російського футуриста Т. Чуриліна і його збірки “Весна після смерті”, де мотиви депресії, смерті є провідними. Чорна зима – метафора, асоціативно співзвучна з образом смерті, а весна після смерті – воскресіння / відродження. Усвідомлюючи власну приреченість, лірична героїня Нікуліної все ж сподівається на відродження, що артикульовано через асоціативно життєдайний мікрообраз “галузки клечальної” (Нікуліна, 2000: 19), це у свою чергу відсилає до Трійці (Клечальної неділі), одного із найбільших православних свят: “вірю, що червоно ще проросте...” (Нікуліна, 2000: 19). Антитетичні до образу чорної зими деталі уможливають інтерпретування ситуації як звільнення героїні від згубних настроїв.

Депресивні настрої в поезії Наталки Нікуліної, на нашу думку, зумовлені її науковою і творчою недооціненістю, незатребуваністю як за радянських часів, так і в часи незалежності України. Зокрема В. Базилевський, осмислюючи дочасну смерть поетеси, небезпідставно зазначив: “Сьогодні українського письменника вбиває постійне відчуття своєї непотрібності – психологічний стан, якого він не знав навіть за репресивного режиму. Там його не видавали, калічили цензурою, ув’язнювали, але все це тільки вивишувало його у власних очах, утверджувало в думці значущості своєї роботи. Зараз, у незалежній (?) державі ця робота відверто і цинічно поневажена. Талант не витримує вбивчого зниження непотрібності і дочасно ламається” (Базилевський, 2000: 198). Переконані, трагічне світовідчуття, схильність до депресії є й іманентними рисами характеру ліричної Н. Нікуліної, що, певною мірою, оприявлено через крилатого “вороного” коня: “З дитинства це: моря вівсів, / по-особливому зелених, / і вороний в усій красі, / лискущий кінь летить до мене. <...> Степи...шляхи... крилатий кінь” (підкреслення наше – Л.К.) (Нікуліна, 1990: 53). Означення “крилатий” відсилає до давньогрецького коня Пегаса, який в античній міфології уособлював поетичне натхнення. В українській міфології кінь був атрибутом богів і водночас хтонічною істотою, пов’язаною з культом родючості й смертю: “Вороний кінь – це нічне зоряне небо, що є царством душ померлих” (Войтович, 2002: 525). 3

іншого боку, на думку психологів, якщо людина обирає чорний колір, то це свідчить про її депресивний стан. Очевидно, масть коня – “вороний” – чорний відносно поезії Н. Нікуліної можна трактувати як те, що найчастіше пусковим механізмом рефлексій її ліричної героїні є негаразди в особистому житті чи у світі, споглядання трагічних наслідків людської діяльності, згадування людей, що відійшли у вічність. Це певною мірою зумовлює літературні вподобання й моральні імперативи ліричної героїні, що не вбачає свого щастя тільки у стані задоволеності (“Я не люблю приспівок бадьористих” (Нікуліна, 2000: 27), “Я прочитала книжку безтривожну – / І так тривожно стало на душі” (Нікуліна, 1993: 21).

Отже, у поезії Н. Нікуліної традиційна для української культури кольорова тріада в поєднанні з різними образами, що підсилюють код кольору, транслюють широкий спектр смислів, оприявнюючи емоційно-психологічні і світоглядні особливості її ліричної героїні. Естетика кольору у творчості дніпровської поетеси зумовлена не тільки національними стереотипами, але й архетипним його відчуттям. Домінування червоного кольору й образів, які у свідомості українців традиційно із ним пов’язуються (калина, вогонь, мак), є матеріалізованим відображенням темпераменту ліричної героїні Н. Нікуліної.

Література

- 1.Базилевський В. “Прозора алегорія життява...” / В.Базилевський // Знамення калини : поезії / Н. Нікуліна. – Дніпропетровськ : Січ, 2000. – С. 197–199.
- 2.Браэм Г. Психология цвета / Гаральд Браэм; пер. с нем. М. В. Крапивкиной. – Москва : АСТ; Астрель, 2009. – 158 с.
- 3.Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – Київ : Дніпро, 2002. – 664 с.
- 4.Лосев А. Миф. Число. Сущность / А. Лосев. – Москва : Мысль, 1994. – С. 50–51.
- 5.Нікуліна Н. Житом перейти : поезії / Н. Нікуліна. – Київ : Молодь, 1990. – 104 с.
- 6.Нікуліна Н. Знамення калини : поезії / Н. Нікуліна. – Дніпропетровськ : Січ, 2000. – 231 с.
- 7.Нікуліна Н. Тиха бесіда : поезії / Н. Нікуліна. – Дніпропетровськ : Січ, 1993. – 72 с.
- 8.Новикова М. Коментар / М. Новикова // Українські замовляння / упоряд. М. Москаленко. – Київ : Дніпро, 1993. – 309 с. – С. 199–307.
- 9.Сіренко В. Судьба землі, судьба калины / В. Сіренко // Нікуліна, Н. Знамення калини : поезії. – Дніпропетровськ : Січ, 2000. – С. 199–202.
- 10.Старюк Н. “Родом з купальської ночі” / Н. Старюк, Т. Ковальчук // Знамення калини : поезії. – Дніпропетровськ : Січ, 2000. – С. 199–202.

References

- 1.Bazy`levs`ky`j V (2000). “*Prozora alegoriya zhy`ttyeva...*” [Transparent allegory of life...] // *Znamennya kaly`ny`* [The Signs of the Guilder Rose]. Dnipropetrovsk: Sich, p. 197–199 [in Ukrainian].
- 2.Braэм G. (2009) *Psy`xology`ya czveta* [Color psychology]. Moskva : АСТ; Astrel`, 158 p. [in Russian].

3. Vojtovy`ch V. (2002) *Ukrayins`ka mifologiya* [Ukrainian Mythology]. Kyiv: Dnipro, 664 p. [in Ukrainian].
4. Losev A. (1994) *My`f. Chy`slo. Sushhnost`* [Myth. Number. Essence]. Moskva: Mysl`, p. 50–51 [in Russian].
5. Nikulina N. (1990) *Zhy`tom perejty`* [To go across rye]. Kyiv: Molod`, 104 p. [in Ukrainian].
6. Nikulina N. (2000) *Znamennya kaly`ny`* [The Signs of the Guilder Rose]. Dnipropetrovs`k : Sich, 231 p. [in Ukrainian].
7. Nikulina N. (1993) *Ty`xa besida* [Quiet conversation]. Dnipropetrovs`k: Sich, 72 p. [in Ukrainian].
8. Novy`kova M. (1993) *Komentar* [Comment] // *Ukrayins`ki zamovlyannya* [Ukrainian plots]. Kyiv: Dnipro, p. 199–307 [in Ukrainian].
9. Sirenko V. (2000) *Sud`ba zemli, sud`ba kaly`ny`* [Fate of earth, fate of viburnum] // Nikulina, N. *Znamennya kaly`ny`* [The Signs of the Guilder Rose]. Dnipropetrovs`k : Sich, p. 199–202. [in Ukrainian].
10. Staryuk N. (2000) «*Rodom z kupal`s`koyi nochi*» [by birth from night of Kupala] // *Znamennya kaly`ny`* [The Signs of the Guilder Rose]. Dnipropetrovs`k: Sich, p. 199–202. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано особливості використання кольору в поезії Наталки Нікуліної. Визначено, що колір входить у систему образів, які утворюють поетичну модель світу. Кольоровим центром лірики є триада білий/червоний/чорний.

Виявлено, що у віршах дніпровської поетеси білий колір є для її ліричної героїні насамперед символом чистоти/безгрішності і щирості, довершеності світу. Червоний колір найчастіше рефікований наскрізними концептуально навантаженими образами калини і вогню. Останні як еквіваленти червоного кольору екстраполюються на внутрішній світ ліричної героїні, виявляючи її соціальну і духовну активність, генетичне неприйняття життєвої знерухомленості. Домінування червоного кольору й образів, які у свідомості українців традиційно із ним пов'язуються (калина, вогонь, мак), є матеріалізованим відображенням темпераменту ліричної героїні.

Темпераментність героїні, її жага повноти життя, усвідомлення нею боротьби як іманентного людського стану виявляються через систему метафор із семантикою вогню, а горіння інтерпретується як питомо людська риса. Лірична героїня внутрішньо відчуває вітальність червоного кольору, тому споглядання / малювання червоної калини постає для таким собі терапевтичним прийомом, який дозволяє відволіктися від смутку.

З'ясовано, що чорний колір в поезії Н. Нікуліної найчастіше є візуальним маркером емоційної призначеності/занепаду ліричної героїні. Депресивні настрої в поезії Наталки Нікуліної зумовлені її науковою і творчою недооціненістю, та найголовніше – незатребуваністю як за радянських часів, так і в часи незалежності України.

Акцентовано, що в поезії Н. Нікуліної традиційні для української культури кольори в поєднанні з різними образами, що підсилюють код кольору, транслюють широкий спектр смислів. Естетика кольору у творчості дніпровської поетеси зумовлена не тільки національними стереотипами, але й архетипним його відчуттям. Відповідно кольорова триада транслює емоційно-психологічні і світоглядні особливості ліричної героїні і, певною мірою, самої поетеси.

Ключові слова: символіка кольору, червоний, білий, чорний, калина, вогонь.